INICIS DE LA FOTOGRAFIA A VILAFRANCA

JOAN SOLÉ i BORDES
Vilafranca del Penedès

El menut treball que tot seguit iniciem no vol ésser res més que unes notes envers dues singulars personalitats vilafranquines: Josep Baltà de Cela i Adolf Lara, ambdós relacionats per una afecció comuna en el conreu de l'art fotogràfic. Baltà l'examinà especialment en la perspectiva teòrica i experimental, sobretot des de les seves publicaciones; Lara com a professional, fotògraf d'excepció d'un temps i una època. Cal fer advertiment, però, que hem intentat sols encetar unes primeres dades del que haurien de constituir dos complets estudis bio-bibliogràfics, de la seva complexitat en podrà anar prenent consciència el lector a les pàgines que segueixen. Sols una llarga tasca d'estudi als arxius i biblioteques d'ambdós personatges —i especialment la de Baltà de Cela, que suposem de molt notables dimensions— ens podria donar una veritable visió biogràfica, però ens manquen també els coneixements de física i química imprescindibles per a fer profitós aquest estudi bibliogràfic de les temàtiques científiques que

conrearen. Sigui com vulgui caldria anar també a la figura de Pere Alagret, a l'arxiu fotogràfic del Museu de Vilafranca i a d'altres de particulars per a trobar una bona mostra dels treballs d'aquells dos avançats. Heus ací una tasca absolutament inèdita i que no dubtem en qualificar d'apassionant pels que des d'un saber en la ciència, i no senzilla erudició lletraferida, estimen la història vilafranquina i els seus personatges, i res no ens plauria més que aquestes notes esperonessin a algun dels nostres joves científics o tècnics universitaris a la seva realització.

Tots els volums i publicacions consultades corresponen a l'Arxiu Bibliogràfic Pere Regull del Museu de Vilafranca. Ens cal agrair especialment la col.laboració de les senyoretes Rosa M. i Àfrica Lara, sense el seu ajut aquest treball no hauria estat pas possible.

PRIMERIES.

El procediment per a la reproducció d'imatges creat pel francès N. Niepce i millorat per J. M. Daguerre amb el disseny d'una càmera especial, fou presentat als membres de l'Acadèmia de Ciències i Arts de París el gener de 1839. Aquell any residia a la veïna capital el Dr. Pere Felip Monlau, corresponsal de l'Acadèmia de Ciències Físiques i Naturals de Barcelona, el qual informà a la corporació de l'invent. El cas de Monlau és un exemple d'erudició i compromís intel.lectual, promotor de les fórmules polítiques liberals crea el 1837 sota l'ombra de la nova constitució el diari barceloní *El Constitucional* defensor del progressisme que aportava el nou text legal màxim del país. La publicació no podrà però acabar l'any, el retorn al poder de membres de posicions moderades donarà al Capità de Catalunya, Baró de Meer, l'oportunitat de clausurar el diari i Pere Felip Monlau decideix residir temporalment a França.

El juny de 1839 els liberals tornen, fan efectiva altra vegada tota la lletra menuda de la Constitució de 1837 i destitueixen al Baró de Meer. Monlau torna i fa possible una segona etapa de *El Constitucional,* la més fructífera; al mateix temps, porta un daguerreotip fet a París, de l'església de la Madeleine, i el presenta el 6 d'octubre en una sessió de l'Acadèmia de Ciències Físiques i

Naturals de Barcelona, aquesta acorda entusiasmada l'adquisició d'un aparell per a l'obtenció d'originals pel preu de 1.946 "reales de vellón". Així la primera fotografia a Espanya s'obtingué el 10 de novembre de 1839, enregistrant uns aspectes de l'anomenat Pla de Palau i les llavors noves i espectaculars cases de Xifré, prop del port barceloní. Des d'aquell moment històric els procediments i tècniques s'anaren millorant i popularitzant de manera lenta i gradual, especialment en terres catalanes on el desenvolupament i la industrialització tingueren en el dinou el seu centre.

La primera referència vilafranquina que tenim de l'art fotogràfic porta la signatura de Gaietà Vidal i Valenciano –relacionat amb ambients erudits barcelonins, sobretot des que ocupava una càtedra de la Universitat– en un llibre de lectures per a infants de caire pedagògic envers els més recents avanços científics d'aquells moments. Vidal no va més enllà d'uns coneixements generals mínims en els que predomina d'anècdota, comprensible en un home de lletres interessat sols des d'una perspectiva general per les noves aportacions de la tècnica, aquest aspecte queda clar en donar una ullada a l'índex dels dos volums de l'obra *Juguetes y travesuras. Los grandes inventos al alcance de los niños.* (1) "Vol. I: La brújula. - La pólvora.- El papel.- La imprenta.- Los relojes.- El vidrio y los anteojos. Vol. II: El grabado y la litografía.- El vapor.- La electricidad.- La fotografía.- El gas y los globos aerostáticos." L'autor utilitza una línia narrativa mínima, consistent en uns nois que van amb una persona gran a fer-se una fotografia, aprofitant aquest sistema d'explicació per a fer més agradable la lectura al públic infantil el qual era destinat el llibre: "Hoy se llama fotografía, que significa escribir o dibujar por medio de luz, de *fotos* y *grafos,* palabras griegas que significan luz la primera, y escribir, según otras veces os he dicho, la segunda.." (2). Amb aquest mateix to didàctic prossegueix tota l'exposició dels descobriments i experiències que Daguerre i Niepce portaren a terme.

En una segona part enceta una curiosa descripció d'un estudi fotogràfic, amb tonalitats costumistes i on s'evidencia l'actitud de l'autor davant aquesta moderna tècnica, un mig camí entre la ironia escèptica i l'atabalament pels moderns progressos científics; aquest estat de pensament queda també clar quan clou

l'apartat de la fotografia amb unes reflexions pels nois on s'especifica que els treballs i estudis humans són importants però mai no arribaran a significar res davant l'obra del Creador, o cada vegada que en diversos indrets del llibre s'admira, esglaia i interessa per la rapidesa de les comunicacions. Heus ací el conjunt de reaccions i actituds d'uns infants que van a fotografiar-se (la parla col.loquial encara en diu retratar-se, fer-se un retrat): "Llega uno a casa del retratista. Este después de haber hecho mil gestos y monadas para obligarnos a colocar la pierna así o asá o, acompañando cada una de sus acciones de una rociada de frases cariñosas y de cumplidos de pacotilla, se coloca detrás de una máquina echándose encima aquel tapajo negro, que no parece sino que va a hacerles el bu a los que tiene delante. La verdad es que no sé como no eché el trapo a reir al verlo de aquel modo! Unas ganas se me pasaron de sacarle la lengua medio palmo y hacerle con ella una docena de visajes y cucamonas... más lo dejé, teniendo en cuenta que la cosa exigía formalidad. Quítese mi hombre el capote de encima, aconsejando que no meneemos pie ni mano, y que miremos al lente de la máquina, el cual me hacía el efecto de un cañón de artillería pronto a dispararnos un metrallazo; se presenta un ayudante desmelenado y con las manos más negras que un carbonero; meten en la máquina una madera, sacan de la máquina otra madera, quítanle la tapadera al cañón susodicho, y una, dos, tres, cuatro, cinco, seis, siete, ocho, nueve, diez, plaf; vuelven a tapar el cañón y "servidor de Vd" ya está. Y nos volvemos por donde habíamos ido y a los dos días sin habernos vuelto a ver, nos remiten una docena de tarjetas en las cuales aparecemos perfectamente retratados, y con tanta igualdad, que no parece sino que se hayan hecho con molde tales estampas." (3).

Vidal i Valenciano clou les seves consideracions fotogràfiques explicant el procediment de revelat i producció de còpies però, com ja hem indicat, no trobem en el seu treballet cap interès de divulgació científica d'una temàtica que no coneixia a fons, sinó una simple característica d'erudició pedagògica. El primer que escriurà amb aquella perspectiva serà Baltà cap a les darreries del segle passat.

JOSEP BALTÀ DE CELA

Aquí comencem a lamentar la manca d'uns estudis biogràfics mínimament complets i rigorosos envers personalitats vilafranquines que com ell queden difuminades darrera la tasca d'investigació. Les poques dades que de la seva vida coneixem ens han arribat de mans del registre de Manuel Benach (4), i alguns aspectes de la relació Alagret - Baltà han estat esmentats per Mn. Trens.

Sigui com vulgui, hi ha una data imprecisa, que caldria situar en el darrer quart del segle passat, en la qual Baltà comença a ésser assidu de la llibreria d'en Pere Alagret, situada al núm. 3 del carrer de la Cort, "... una tertúlia dels elements més cultivats de la vila, tinguts en olor de tinta. Allí es trobaven els senyors Josep Cañas, Baltà de Cela, Àlvarez (Lluís), Llorenç i Barba, els germans Vidal i Valenciano, el poeta Lluís Via, el doctor Torras i Bages, Mn. Anton de les Monges, Manuel Urgellès, els Milà i Fontanals..." (5). No podem oblidar tampoc la presència d'importants terratinents —El *Centro Agrícola del Panadés*, "l'Agrícol" neix el 1876 de les tertúlies de ca l'Alagret per a defensar els interessos dels grans propietaris agraris de la zona i a la vegada com a societat recreativa amb un clar concepte classista— de qualsevol manera, la presència de Baltà de Cela al cenacle de la impremta els dies feiners i a "l'Agrícol" els diumenges serà una alenada d'aire fresc i renovellador aportant nous i ambiciosos projectes. El primer d'aquests consistirà en la col.laboració a *El Labriego*, un profund i seriós estudi bibliogràfic de la publicació ens determinaria la data aproximada de la incorporació de Baltà al més actiu grup intel.lectual vilatà de l'últim terç del segle XIX i àdhuc de les primeries de l'actual —sense oblidar Claudi Mas i Jornet i el Centre Catalanista Vilafranquí—, incorporació determinada per la presentació de notes i previsions metereològiques pels pagesos en aquell periòdic quinzenal. S'havia iniciat una col.laboració que donaria els seus fruits més evidents amb la publicació de *La Atmósfera* i tot seguit *La Fotografía Práctica*.

No volem deixar passar l'oportunitat d'estudiar amb deteniment la revista metereològica de Baltà, malgrat que fugim un xic de la temàtica del present treball.

LA ATMÓSFERA

Precedent immediat de la publicació és l'observatori que el nostre autor instal.là primerament en un terrat o pis alt de la casa núm. 12 de la plaça de Santa Maria i que anys més tard traslladà al palau dels Babau, ja en condicions d'acollir el material d'observació científica. Molts anys restaren els aparells en aquest darrer emplaçament i encara més de quatre recorden tot aquell bé de Déu d'estris a la part alta del palau, en aquells anys es féu famosa l'expressió "en Baltà ja ha tret la bandera", sistema que utilitzava el meteoròleg vilafranquí per a indicar la previsió de pluja o mal temps. Benach indica (6) que a l'hora de la guerra del catorze li van fer despenjar tots els aparells de l'observatori.

Les primeres dades del funcionament d'aquest centre d'observacions són de l'any 1890, tota vegada que a principis de 1891 veuen la llum les *"Observaciones meteorológicas de la Estación Meteorológica de Vilafranca,* por el director D. José Baltá R. de Cela.." (7), coneixem també els reculls referents als anys 1891 i 1892, les planes de *El Labriego* poden confirmar els diversos anys de publicació.

El juny de 1892 surt el primer número de *"La Atmósfera* revista mensual de meteorología / destinada a la propagación de / conocimientos meteorológicos / y publicada por el / Observatorio de Vilafranca del Panadés / Año 1-1892 / Redacción y administración / Plaza de Santa María 12. - Vilafranca del Panadés" Com era d'obligació comencen exposant els propòsits: recopilar les notícies més importants ocorregudes en el camp de la meteorologia, espanyoles i estrangeres, i també de llibres i publicacions sobre el tema, i afirmen que sols coneixen a Espanya una revista que es dedica principalment a previsions del temps que farà.

I surt de les premses de l'Alagret, amb una mida de 14 x 21 centímetres i dotze pàgines. Presenta un ample gràfic amb dades meteorològiques del mes anterior, a la vegada que recorden que aquestes no són sinó un extracte de les que al finir l'any es publiquen completes i amb el detall de les anotacions diàries. *"Observatorio Meteorológico de Vilafranca del Panadés. /* Altura sobre el nivel del mar 232' 30 metros. Latitud 41° 19' 40 " N. Longitud

Año 1.° Agosto de 1892. Núm. 3.

LA ATMÓSFERA.

REVISTA METEOROLÓGICA.

HELIÓGRAFO DE JORDAN.

No cabe la menor duda que una de las adiciones más interesantes que sirve de complemento á las observaciones meteorológicas es el poder conocer el número de horas que el sol ha brillado sobre el horizonte; dato importantísimo no solo para los estudios sobre vegetación si que también bajo el punto de vista climatológico. Por medio de los heliógrafos se sabe perfectamente el número y cuales han sido los momentos que han llegado hasta nosotros los rayos del sol y el tiempo que han sido interceptados por las nubes.

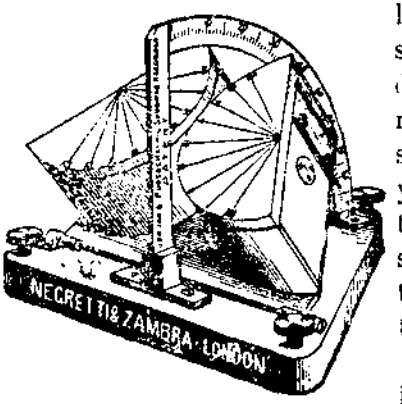

HELIÓGRAFO DE JORDAN.

Si bien á pesar de los trabajos de Arago, Pouillet, Crova, etc., no se ha llegado á construir un instrumento que nos permita estudiar la cuestión del alumbrado de un modo perfecto, en cambio se han ideado diversos aparatos encaminados á conseguir dicho objeto, pu-

E. Madrid. 5.° 24' 25". / Resumen de las Observaciones del mes de..." Ofereixen la data dels següents extrems: "Barómetro en mm. y a 0°: Presión media.- Presión máxima.- Presión mínima.- Oscilación media.- Oscilación máxima.- Oscilación mínima.- Oscilación extrema. Termómetro centígrado: Temperatura media.- Temperatura máxima (sol).- Temperatura máxima (sombra).- Temperatura mínima (sombra).- Temperatura mínima (reflector) Oscilación media.- Oscilación máxima.- Oscilación mínima.- Oscilación extrema. Humedad relativa media. Tensión media del vapor acuoso. Evaporación media. Total de agua evaporada. Lluvia máxima en un día. Lluvia total. Días de lluvia (8). Duración en horas. Velocidad media del viento en Kilóm. Velocidad máxima. Kilómetros recorridos por el viento. Pres. máx. del viento en Kg. por m.c." Ofereixen sols l'anotació, no la data, dels següents punts: "Días: Despejados.- Nubosos.- Cubiertos. Frecuencia de los vientos: Superior (N. NE. E. SE. S. SW. W. NW.). - Inferior (N. NE. E. SE. S. SW. W. NW.) Días de: Llovizna.- Niebla.- Rocío.- Escarcha.- Nieve.- Granizo.- Tempestad.- Viento fuerte. Ozono medio." Finien el conjunt amb un petit resum-valoració del que havia estat el mes. Cada número es clou amb un noticiari mundial de temàtica metereològica.

De bon principi ens cal parar esment en el caràcter rigorós i metodològic de Josep Baltà de Cela, el qual fa totes les observacions pràcticament d'una manera personal, cerca el càlcul d'un ample conjunt de dades i com qui diu és el redactor únic de *La Atmósfera*, tota vegada que durant molts anys no hi haurà cap altre vilafranquí amb coneixement específic dels aparells per a tirar endavant aquesta singular tasca. Caldria considerar, doncs, el problema d'autoria dels diversos treballs publicats a les seves planes, ja que sols en ocasions ben determinades apareix el nom de Baltà com a signant. No dubtem de la seva extraordinària vàlua i sòlida formació, coneixedor amb profunditat de diverses llengües europees, totes les dades ens porten a suposar que molts dels articles d'autors estrangers apareguts a la revista com posteriorment, en una altra temàtica, a *La Fotografía Práctica* (ambdues capdavanteres a Espanya d'aquests estudis científics i tècnics) eren traduccions fetes pel mateix Baltà —qui, si no, podia conèixer els diversos i intricats detalls de cada qüestió?— de treballs publicats en setmanaris forasters, respectant el nom de l'autor però

quasi mai no indicant la procedència. A la vegada, és gairebé segur que més de quatre articles són del mateix Baltà, especialment els de caire general i divulgador, el qual s'amagava darrera pseudònims ben camuflats entre les signatures foranes.

Sovint resulta difícil imaginar-se tot el moviment intel.lectual que generà Baltà de la seva casa-palau estant, moltes publicacions especialitzades arriben –segurament mitjançant el sistema de l'intercanvi, però no podem dubtar que ja en rebia bastants abans de treure a la llum *La Atmósfera* i el mateix passarà, com ja veurem, en els temes fotogràfics–. Heus ací tot un trasbals de cultura entre molts centres europeus i americans i el petit nucli vilafranquí i, a la vegada, correspondència de tota mena. Baltà farà un extraordinari servei a la ciència que tot just s'iniciava divulgant les darreres novetats, descobertes i investigacions mundials. Fins a quin punt les seves aportacions foren importants i àmplies o preponderà la tasca traductora i amplificadora és una qüestió ben difícil de respondre i que demanaria una profunda investigació documental a la biblioteca que encara es conserva, intacta pel que sembla, al palau dels Babau i incrementada amb la del seu fill el Dr. Baltà Elias, allí suposem poder-hi trobar manuscrits i totes aquestes publicacions científiques de l'època, dels més diversos indrets europeus i americans.

Cal interrogar-se també envers el paper desenvolupat per Josep Baltà de Cela en una revista que recollia una amplíssima quantitat de dades metereològiques de Vilafranca. Sembla que *La Atmósfera* no tingué quasi ressò a nivell local, ningú no tenia aquí a l'abast un volum mínim de coneixements científics com per a seguir les digressions de l'autor, sols l'amistat amb Pere Alagret constituiria, a les pàgines de *El Labriego,* el popular instrument de tanta utilitat pels pagesos, que s'haurien perdut en aquella sense treure'n cap profit. Aquest extrem queda confirmat pel fet que en els exemplars de 1892 no s'hi indica pas el preu, és a dir que el sistema d'intercanvi era la fórmula majoritària i sols a partir de 1893, que les característiques de la revista milloren considerablement, s'esmenten preus de subscripció per a Espanya i l'estranger. Si algun vilafranquí o penedesenc s'interessava per la publicació, anava a la llibreria de ca l'Alagret i aquest li podia aconseguir els exemplars que volgués. Cal pensar també que a finals de

segle la sistemàtica econòmica a nivell local encara permetia publicar quasi sense despeses, parlar de dificultats en el sector de la lletra impresa era una impossibilitat absoluta. En resum, Vilafranca desconeixeria *La Atmósfera* quasi totalment, mentre les dades constants de les variacions climàtiques a la població eren exclusivament una justificació pràctica dels treballs científics, aquell esperit que somniava una ampla xarxa d'estacions meteoreològiques arreu d'Espanya per a la realització d'estudis i comparacions conjuntes que encara trigaria quasi cinquanta anys en esdevenir una realitat, malgrat que, com veurem tot seguit, a Vilanova hi hagué també molt aviat un centre.

Curiosament, en el primer número recullen una notícia sobre fotografia de núvols, explica la composició química de les plaques per a portar a terme l'obtenció d'aquestes imatges, especialment els cirrus, la tècnica havia estat experimentada pel Dr. Neuhaus. Obre el núm. 3, corresponent a l'agost de 1892, un treball signat per Baltà, titulat *Heliógrafo de Jordan*, amb un gravat de l'aparell tal i com el fabricava la casa "Negretti & Zambra-London" i la seva utilitat:"... para poder conocer el número de horas que el sol ha brillado sobre el horizonte; dato importantísimo no sólo para los estudios sobre vegetación si que también bajo el punto de vista climatológico." (pàg. 25) (9). Suposem que tant en aquest article com en un altre posterior de les mateixes característiques (núm. 5, octubre de 1892, pàg. 49 a 51. *Cuadrante solar Oliver*, signat J. Baltà, amb un gravat de l'aparell fabricat per "Negretti & Zambra-London") les reproduccions del dibuix haurien estat elaborades per la casa constructora amb finalitat propagandística, tota vegada que s'hi pot llegir ben clar el nom dels fabricants, acreedors de moltes lloances, creiem que la hipòtesi de suposar una decisió espontània del mateix Baltà de parlar dels aparells —i en aquesta via caldria pensar que els tenia a l'observatori—, encarregant de fer el gravat, és errònia.

D'entre la resta de treballs publicats en aquest primer any de vida de la publicació esmentarem: al núm. 3, mes d'agost, *Notas sobre termometría* (pàg. 31 i 32), s'explica el sistema matemàtic de relació entre les escales de graus Centígrads, Reaumur i Fahrenheit. *Observacions prácticas en meteorología* (núm. 4, setembre, pàg. 41 a 44), signat E. Cottin, presenta una colla de senzilles formes amb les quals els aficionats poden ajudar observant

fenòmens, molt possiblement la signatura sigui pseudònim d'en Baltà, ja que, a la fi de l'article, demana la col.laboració dels observadors afeccionats "para nuestro periódico". *La previsión científica del tiempo* (núm. 7, desembre, pàg. 79 i 80): "Hemos recibido un notable trabajo con el título que encabeza estas líneas, debido a D. José Ricart Giralt, digno en todo de la fama de su autor. Es una recopilación erudita y que en galana forma aporta gran caudal de materiales para el edificio de la ciencia." Aquesta és sols la primera part de les tres que formen aquest treball i que aparegueren en números posteriors.

En el seu segon any de vida la publicació allarga el nom *"La Atmósfera. Meteorología. Astronomía. Física del globo.* Revista mensual ilustrada." i amplia el camp d'estudis cap a l'astronomia. De més gran tamany (20 x 30 cm.), indica els preus de subscripció (Espanya 10 pessetes, Unió Postal, 12 francs), millora molt la qualitat del paper i abandona les premses de n'Alagret per portar-la a imprimir a Barcelona "Casa Provincial de Caridad" on també es confecciona *La Fotografía Práctica,* com ja veurem. La revista presenta nombrosos gravats d'observatoris i personalitats del món de la física a l'estranger, malgrat que esmenten algun observatori espanyol. Suposem que la impremta d'Alagret no tenia els mitjans tècnics suficients per a fer aquesta mena de grans reproduccions, a la vegada que les premses de l'il.lustre vilatà tenien massa feina per acollir aquestes decidides millores, car es podien fer les planxes dels gravats a Barcelona i el text a la vila. Sense conèixer els preus de subscripció del primer any és impossible assegurar la hipòtesi d'un augment en aquest segon any coincidint amb les importants millores presentades.

La vida de la publicació el 1893 s'inicia amb noves seccions: notícies, "Observacions efectuades durante el mes de la fecha" (on s'esmenten totes les dades de l'any anterior però ara amb quatre columnes i en cadascuna l'anotació i la data: "1.ª, 2.ª, 3.ª década y mes"). Recullen també extractes de les sessions de diverses corporacions científiques. Però potser un dels apartats més interessants és el de bibliografia i publicacions rebudes, on es pot avaluar el moviment intel.lectual que Baltà generà al seu entorn, en els exemplars es pot observar la constant arribada de llibres i opuscles de tota mena, amb un promig de vuit mensuals que venien de l'estranger: França, USA, Canadà, Gran Bretanya,

Alemanya i Itàlia entre d'altres, la revista publicava un comentari de cadascun. També hi trobem enregistrats alguns treballs espanyols:*"Nociones de Astronomía,* precedidas de un método sencillísimo para medir distancias terrestres y astronómicas, por D. Miguel Saurina, Pbro." (núm. 10, març 1893). *"Resumen de las observaciones efectuadas durante los meses de enero, febrero y marzo de 1893,* en la estación metereológica de las Escuelas Pías de Villanueva y Geltrú. "(núm. 12, maig). Desenvolupar aquest tema ens portaria a voler considerar si funcionà primer aquest de Vilanova o el d'en Baltà (al contrari de l'altre, absolutament particular), heus ací el tema per a un bon treball d'investigació envers l'aparició dels diversos observatoris a Catalunya i Espanya, amb la data significativa de la inauguració del barceloní Fabra al 1907.

Des del número 13 (juny 1893) es comencen a reproduir fotografies sobre el paper normal de la revista, malgrat que això suposa algunes deficiències en els detalls (ja veurem tot seguit com en la publicació fotogràfica de Baltà les reproduccions es feien sobre paper especial per aconseguir el millor detall) Les primeres imatges corresponen a sis visions del planeta Mart fetes en els mesos de juny, juliol i agost (suposem que del 1892) mitjançant el telescopi corresponent; hi ha diversos fets que ens fan pensar que havien estat obtingudes pel mateix Baltà —en aquests darrers exemplars de *La Atmósfera* i també a *La Fotografía Práctica* hi ha un gran interès per l'aplicació de les tècniques de producció d'imatges als estudis d'observació del cel, en parar esment en aquesta revista ja analitzarem les relacions entre ambdós temes científics—. En aquesta línia es publiquen alguns treballs, Josep Comas (10) signa un estudi sota el títol de *La astrofísica* (núm. 15 agost 1893) on fa un resum dels diversos principis per aplicar la fotografia a l'astronomia i elabora un seguit de consideracions a l'entorn dels avenços científics tot pensant que l'art fotogràfic té aplicacions més enllà del divertiment i la funció estètica. El treball té la seva continuació al número del mes següent on es presenta un aparell per a recercar les mides dels estels damunt els clixés. També en l'exemplar del mes d'octubre s'incideix en el tema amb la reproducció d'un gravat de la lluna vista des d'un telescopi, recollit en un text signat per C. Flammarion *¿La luna está habitada?,* la seva opinió és que allí no hi ha vida humana (i a Mart diu que sí, encara que sense justificar àmpliament l'afir-

mació) sinó vegetació diversa que és la que dóna al nostre satèl.lit el seu habitual caire blau; ens descriu les característiques físiques i astronòmiques de la lluna considerant totes les notes des de l'observació telecòpica.

Recollim finalment un comentari al conjunt de dades publicat anualment: "A semejanza de años anteriores acaba de publicar el Observatorio metereológico de Vilafranca del Panadés, el tomo correspondiente a observaciones que se han efectuado durante el pasado año. Dicho cuaderno de observaciones, contiene algunas modificaciones sobre los anteriormente publicados; hay añadidas las observaciones actinométricas que todavía no las hemos visto publicadas en España. Dicho volumen, que está dedicado a los observatorios con los cuales se halla relacionado el de Vilafranca, termina con un resumen anual del año 1892... y además con un cuadro gráfico representando por curvas la presión barométrica, la temperatura, la humedad y la evaporación medias, la dirección del viento dominante y la cantidad de agua caida." (núm. 15, agost. Pàg. 121 - 122).

El 1892 Baltà havia publicat l'opuscle *Origen de la vida en nuestro planeta.* 1892. Vilafranca. Impremta de "El Labriego". Però enlloc no ens consta que les observacions del 1893 arribessin a publicar-se mai i tampoc tenim cap dada de *La Atmósfera* més enllà d'aquest any, sols un estudi amb deteniment a la biblioteca particular d'en Baltà ens podria confirmar o no la seva mort quan semblava més plena de vitalitat.

Si *La Atmósfera* era la vessant física dels més moderns estudis de l'espai, *La Fotografía Práctica* serà la banda química i a la vegada més popular a nivell general, encara que res no generi tantes converses com la temàtica metereològica: el temps que fa. Cal pensar la dificultat que suposava la direcció de dues revistes mensuals l'any 1893 i recordar sempre que Baltà fou pràcticament l'únic redactor vilafranquí que carregava amb tot el pes principal. Tot això ens porta a pensar en la desaparició el desembre de 1893 de *La Atmósfera,* malgrat que l'observatori —el qual potser va seguir publicant els reculls i resums anuals, dels quals no en tenim cap referència posterior a les dades de l'any 1892— funcioni, aportant les seves indagacions als setmanaris locals. Si

realment la biblioteca d'en Baltà és tan completa com sembla suposeu el que seria trobar-hi els volums d'anotacions metereològiques d'un ample espai temporal de més de vint anys el qual arribaria fins a la segona dècada del nostre segle, enllaçant amb observacions de n'Alagret quan l'any 1914 Baltà hagué de treure els estris per estranys motius justificats en la baralla europea, el treball de l'impressor arribaria fins a la seva mort el 1918, tot seguit l'Estació Enològica —creada sota l'impuls de "l'Agrícol"— agafa aquesta tasca de recapta científica fins els nostres dies, aquesta hipòtesi de continuïtat fou proposada pel Dr. Estalella (11). Heus ací un important treball de síntesi metereològica, recercar constants i variables del clima i el temps a casa nostra al llarg de quasi un segle.

LA FOTOGRAFIA PRÀCTICA.

El 1893 veurà l'aparició de *"La Fotografía / Práctica /* Revista mensual ilustrada / de / Fotografía y sus aplicaciones / Director, D. José Baltá de Cela/ Suscripción anual / España... 6 pesetas / Unión Postal... 8 francos". La redacció i administració ja es localitza al palau de Cal Fraret "Plaza de Jaime I, número 2", consta de setze pàgines en octau, de 16 x 22,5 cm. De bon principi s'evidencia que aquesta revista apareix amb força empenta i ambició, *La Atmósfera* havia obert a Baltà el camí, vacil.lant al principi, de les tasques periòdiques des de les premses de ca l'Alagret. *La Fotografía Práctica* comença ja amb peu d'imprenta: "Establecimiento tipográfico de la Casa Provincial de Caridad" de Barcelona, amb una polida elaboració.

La Fotografía Práctica és el projecte més ambiciós d'en Baltà, amb amples dimensions a tota Espanya, encara que el tema no suposava una perspectiva tan internacional com els estudis de meteorologia, la seva tasca fou principalment de divulgació i investigació a nivell dels coneixements encara primaris. Sols hem estudiat els exemplars de 1893 i 1894, tot el que hi ha a l'Arxiu Bibliogràfic Pere Regull del Museu vilafranquí, i és segur que sortí també el 1895 (12) i segons Benach (13) encara es publicaria el 1904, data molt dubtosa.

REVISTA MENSUAL ILUSTRADA

DE

Fotografía y sus Aplicaciones

Director, **D. José Baltá de Cela**

SUSCRIPCION ANUAL

España. . . . . **6 pesetas.** ‖ Unión postal. . . . . **8 francos.**

VOL. I. — AÑO 1893.

REDACCIÓN Y ADMINISTRACION:

Plaza de Jaime I, número 2.

Vilafranca del Panadés.

(Cataluña.—España.)

El primer número és del juliol i s'obre, no podia ésser d'altra manera, amb una declaració d'intencions: "El número de aficionados a la fotografía aumenta cada día, gracias a la facilidad y sencillez que se van reduciendo y simplificando las manipulaciones fotográficas; de ahí el que hayamos emprendido la presente publicacion dedicándola de un modo especial a dichos *amateurs* para que en ella encuentren explicadas las novedades modernas y los nuevos procedimientos que vayan apareciendo... Diariamente se reseñan en el extranjero adelantos en fotografía y procedimientos similares, y era preciso para que fuesen conocidos en nuestro país, la existencia de una publicación que haciéndose eco de los que pueden prestar verdadera utilidad práctica, divulgase en nuestra lengua y entre los aficionados españoles, aquellos progresos realizados en otras naciones... En conjunto nuestra Revista formará un consultor para el aficionado en el cual hallará fácil solución a la dificultades que de continuo se presentan en la práctica." Vet ací com la perspectiva pràctica de la publicació és ja un objectiu inicial. En cada un hi ha una fotografia emmarcada en octau i impresa en paper especial més consistent i de qualitat que les altres planes de l'exemplar, s'acostuma a indicar el nom de l'autor i el del taller que féu el tiratge. Aquest primer número presenta una imatge del monestir de Santes Creus sense atribuir la placa (possiblement del mateix Baltà) i peu d'impremta "Fotocolografia Joaritzi y Mariezcurrena.- Barcelona" però, bona part de les que es publicaran en aquests dos primers anys de vida de *La Fotografía Práctica* corresponen a plaques estrangeres elaborades en premses de Zurich (núm. 2), Ginebra (núm. 3, 4), Basilea (núm. 7), Munich (núm. 9), Nova York (núm. 12), Milano (núm. 17), etc. En el núm. 14 es publica un treball on es presenta la tècnica dels "anaglifos" amb la qual la foto s'inclou una considerable sensació de relleu, per il.lustrar el tema adjunten un original ple de colors vermells i blaus on no res té precisió, "Plancha anaglifa. Sala de escultura del Museo de Luxemburgo, París. Clixé Bonnamy, París. Fotograbado: Comptoir Suisse de Photografie, Geneve. Para ver el relieve hay que mirar a través de un cristal rojo en un ojo y de un cristal azul en el otro." De qualsevol manera la presentació d'aquesta colla de reproduccions fetes en ben diversos indrets internacionals són un primer exemple de les àmplies relacions que desenvolupà Baltà de Vilafranca estant.

Al primer número es publica un curiós text de Pere Alagret amb un ben determinat caire costumista que ens mostra els afanys fotogràfics d'aquells temps i a la vegada alguns costums i reaccions de Baltà i Alagret: "... determinamos cierto día emprender una *artística* excursión al cercano como pintoresco lugar llamado *Ferrán,* distante de nuestra villa unos tres kilómetros... El principal objeto de la misma no era otro que poseer una prueba negativa, con que aumentar nuestra creciente colección, de la corpulenta encina que, a causa de las redondeadas formas de su colosal ramaje, atrae, y con justicia, las miradas de cuantos aciertan a pasar por el indicado punto...", surten de la vila el dia 8 de desembre de 1892 per la carretera de Barcelona cap l'admirat objectiu, fa bon temps. En arribar munten la càmera i comencen a impressionar però no poden fer baixar la cortineta; tapen l'aparell com poden i s'acosten a una "cercana morada solariega". Bona feina tingueren per a fer entendre a la mestressa que necessitaven un lloc fosc, finalment intenten utilitzar el celler però la porta és vella i té tantes escletxes que la llum acabà de velar la placa. La fi de l'aventura d'aquests precursors de les tasques gràfiques ens arriba en el número d'agost de la revista: els quedava encara un altre original per a impressionar. "Nos dirigimos pues a una cercana riera poblada de frondosa como verde alameda, distante de allí cosa de un kilómetro, en la convicción de que algún pintoresco paisaje nos permitiría reproducir algo de provecho que en parte nos indemnizara del malhadado fracaso que acabamos de experimentar..." Sigui com vulgui, no va pensar a tapar l'objectiu, impossibilitant l'altra placa. El text, amb tot el seu caire anedòtic i narrat en el particular i treballat castellà de les publicacions d'aquestes dècades, és un clar exemple de les inquietuds que es movien al voltant de la tertúlia de ca l'Alagret, aquest ens ha deixat una gran quantitat d'imatges, gravats primer i fotografies més tard, de diversos aspectes de la vila i el Penedès.

A cada número hi trobem una secció de notes fotogràfiques i una altra de formulari on s'explica la composició química (en grams) per a elaborar una colla de productes i combinacions utilitzades al laboratori. Aquests receptaris acompanyen normalment els articles i estudis on es presenta algun sistema o tècnica aplicable al nou art. A *La Fotografía Práctica* les dificultats per a esbrinar l'autoria de Baltà en els treballs publicats són encara

més grans que a *La Atmósfera* ja que sovint aquests són petites notes d'aplicació d'una determinada tècnica, com a principi no crec exagerat afirmar que tot el que no porta signatura és elaboració de Baltà des de comprovacions experimentals personals o traduccions de procediments esmentats en revistes estrangeres.

És també fàcilment localitzable una tendència a insistir en temes de col·laboració científica on la fotografia —llavors encara a un nivell tècnic de coneixements encara molt primari— podia ésser una eina d'ajuda i ben especialment en el camp de la meteorologia i astronomia que Baltà dominava a bastament, així "Nubes y manera de fotografiarlas" (núm. 3, setembre 1893, pàg. 33 a 36) on l'autor insisteix també en la convicció estètica que cap foto de paisatge no pot oferir un cel sense la bellesa dels núvols. Trobem però en diversos indrets de la publicació conceptes i suposicions per a nosaltres plenes d'ingenuïtat però efectives i desenvolupadores en aquell moment d'una línia de pensament davant la problemàtica d'actuació d'una ciència nova en la realitat, definicions per a intentar analitzar la veritable perspectiva futura de l'art fotogràfic, així al núm. 3, setembre 1893, publica uns "Consejos a los aficionados fotógrafos" que suposem escrites per Baltà, darrera les seves paraules podem descobrir un esperit senzill i reflexiu, però també apassionat: "En viaje no se crea llevarse un panorama completo de todo lo que se haya visto, y no fotografieis sin más ni más todo lo que se presente ante vuestros ojos; sed sobrios y recordad que 'la cualidad es preferible a la cantidad'... No os forjeis la dulce ilusión que la fotografía es una pura operación mecánica y química. Un célebre pintor decía: 'A mis colores les mezclo algo de inteligencia' Así debe hacer el fotógrafo con sus productos químicos, y hacer una regular provisión de los mismos... Si en un paisaje aparece una joven, prometetle una prueba y cumplid la palabra; estas promesas son con frecuencia olvidadas." I una previsió del demà en una nota recollida al núm. 5, novembre 1893: "Un gran número de periodistas son aficionados a la fotografía y utilizan sus pruebas para la ilustración de periódicos. Parece que está naciendo una nueva profesión: la de periodísta fotógrafo, en la cual la fotografía será el objeto principal del corresponsal, encargado de obtener una colección de pruebas características mientras dure un acontecimiento...", esmenta el cas del setmanari il·lustrat anglés *The Graphic* que envià un

fotògraf a unes maniobres militars, aquest obtingué 364 negatius, a la nit desenrotllava les fotos i les trametia al setmanari.

Baltà publicarà amb la seva signatura un ample article ("La fotografía" núm. 2, 4, 5 i 6, Agost, Octubre - Desembre 1893) on sintetitza tots els coneixements bàsics sobre el tema, a mena de manual introductori general, des dels elements històrics que s'enceten amb les experimentacions de Niepce i Daguerre, fins a una colla de conclusions de proves i treballs amb composicions i preparats químics diversos, i proposa una sèrie de solucions avantatjoses i interessants deduïdes de la seva llarga experiència. Aquesta és una de les poques vegades que Baltà aconsella determinades formulacions per a l'obtenció de productes, el qual no vol dir que no experimentés sovint noves propostes com les que recull en moltes notes a les pàgines de la publicació, però un home de la seva madurada honestedat intel.lectual no podia recomanar sistemes químics que ell mateix no hagués elaborat amb complaença de manera continuada.

El segon any de vida no suposarà cap canvi extern en *La Fotografía Práctica*. Hi trobem temes de relació amb la ciència: "Coloración de los bacterios para poderlos fotografiar" (núm. 8, febrer 1894), signat S. Thurson, s'explica el sistema d'aconseguir "fotomicrografías" per a estudis científics. També en aquest número es publica: "Los venenos empleados en la fotografía y sus antídotos", sense signatura, on es presenta en un gràfic cada verí, observacions, símptones i antídots de tretze productes i combinacions químiques metzinoses.

Baltà es relacionava amb afeccionats i grups fotogràfics barcelonins en els quals tenia amb *La Fotografía Práctica* la seva millor carta de presentació. En aquesta línia publica el març del 1894 la notícia de la constitució de la societat *Club Fotográfico Barcelonés*, a la qual no sabem si hi pertanyia. Trobem també a les planes de la revista indicadors diversos d'un esperit de promoció a nivell social de l'art de les imatges: "Todos los aficionados a la fotografía en Inglaterra se han asociado con el fin de formar un inventario fotográfico de cuantas riquezas arqueológicas encierra su país. Cada aficionado tiene asignada una pequeña zona de 9 a 10 kilómetros cuadrados, que explora minucionamente, foto-

grafiando cuanto puede ofrecer algún interés histórico o monumental. Una junta censora examina las pruebas fotogràficas, y las acepta o rechaza según su mérito, formando así un album curiosísimo e instructivo, verdadera obra patriótica, expuesta al público en las principales bibliotecas. Como la afición a la fotografía cunde también en España, recomendamos a los aficionados españoles la idea de prestar un servicio importante y utilizar aquí donde poseemos monumentos tan numerosos como desconocidos por la generalidad. "(núm. 10, abril 1894). Heus ací una clara expressió del sentiment que acompanya constantment el treball de Josep Baltà de Cela, la utilitat pràctica de les imatges en la ciència o la història i la cultura, la perfecta síntesi d'art i coneixements tenia en la càmera fotogràfica la seva eina de futur. No ens estranya pas que, seguint aquesta línia de pensament s'engresqués a organitzar un concurs fotogràfic; la redacció escriu al número de juny de 1894: "Al objeto de alentar a los aficionados al arte fotográfico y deseosos de fomentar sus progresos, hemos decidido abrir una serie de concursos, tomando como base de cada uno de ellos distinto tema... seleccionar artísticos conjuntos entre los infinitos y variados que la naturaleza nos presenta. Paisaje en general es el asunto que motiva este concurso". Poden participar tots els subscriptors i lectors amb un màxim de dues fotos de les que cal presentar dues còpies de cadascuna, sense superar la mida 18 x 24, el premi consistia en un diploma i vint-i-cinc exemplars, reproducció en fotocolografia (imatges un xic acolorides) de l'original, a la vegada que aquest es publicaria a la revista. Les fotos van arribant a la redacció fins el 25 d'agost, tot seguit es reuneix el jurat sota la presidència de Baltà, "reconocidos como competentes en asuntos fotográficos..." és el qualificatiu que mereixen els barcelonins Rafael Calver, A. Torija, Carles Bertazoli i A. Toutain, Concediren el primer premi a un paisatge de Llinars del Vallès d'autor barceloní (imatge que es publicà al número d'octubre), un primer accèsit per a una visió del Francolí, també d'un autor barceloní, i un segon a "Molino en Monjos" d'en Pere Alagret. Per la quantitat d'obres presentades es concediren quatre mencions honorífiques a obres de València, Palamós, Manlleu i Saragossa. Es clou l'any i els exemplars que estudiem amb la promesa de publicació dels dos accèsits, un repàs als números del 1895 podria confirmar aquest punt.

Destacarem finalment les notes bibliogràfiques des de sempre indicadores del moviment internacional organitzat a l'entorn de la tasca de Baltà. No trobem aquí l'amplitud que caracteritzà *La Atmósfera* ni un volum de trasbals tan ample, la primera nota de llibres la trobem en l'exemplar d'abril de 1894, es comenten obres franceses i italianes i ben poques revistes s'esmenten, malgrat que una bona part dels petits estudis publicats hem de suposar que corresponen a experimentacions arribades de fora.

Josep Baltà de Cela fou sempre un home amb una gran fe en el futur, en el progrés que aportava una ciència humanitzada, i col.laborava directament amb els més diversos aspectes de l'art i la cultura. Fou auxiliar de la secció de Ciències de l'Institut de Maó i de Barcelona i va treballar posteriorment molts anys com a professor de l'Escola Industrial de Terrassa, en la qual també hi ocupà la direcció, quasi fins a la seva mort el 1937. Un instant de la seva personalitat i del particular concepte que tenia de l'esdevenidor pot quedar expressat en aquestes paraules que quedaren exemplificadores en les pàgines de *La Fotografía Práctica:* "La fotografía está destinada a ocupar en las ciencias, en las artes y en la industria un puesto casi tan brillante como el de la electricidad." (núm. 12, juny 1894).

ADOLF LARA

Aquest conegut fotògraf que marcà tota una etapa a casa nostra, especialment en la realització de retrats, havia nascut a Ceuta cap a l'últim terç del segle passat, en un temps que tot el Marroc era domini espanyol. De menut es presentà a una prova per a seguir els estudis i l'obligaren a retardar un any perquè no tenia l'edat necessària, en aquest any anà a una escola de dibuix on demostrà ben aviat la facilitat que tenia pels treballs artístics, estudiava de nit amb una mica d'espelma que controlaven els seus pares no fos cas que darrera els llibres vetllés tota la nit.

És també a Ceuta on aprèn la tècnica fotogràfica en una empresa dedicada a aquestes activitats. Alguns anys més tard aquesta es trasllada a la península i Lara amb ella, i arriba pels voltants de Barcelona on instal.len diversos fotògrafs, concreta-

ment un a Vilanova i un altre a Vilafranca. En esdevenir la Festa Major els vilatans volen retratar-se tota la família, com llavors era costum, però no troben el dels últims anys i van a aquest nou estudi, tenen però algunes baralles amb l'encarregat car les reproduccions no sortien prou al desig del client i, com que malgrat tot hi havia molta feina, preguen a Lara, que era solter, que s'encarregui d'aquesta labor artística a Vilafranca.

Certament, no fou el primer fotògraf aposentat a la nostra població, Benach recorda que cap el 1880 al número 17 del raval de la Font s'hi havia instal.lat "La Nueva Fotografía", anys més tard —1883— al núm. 19 del mateix raval Hernàndez i Sala obren "La Fotografía Eléctrica": "... los retratos que de la misma salen son notables bajo todos los conceptos por su perfección y bello esmalte." (14) De qualsevol manera cap d'aquestes empreses sobreviuen gaires anys. Lara fou el primer professional estable de la imatge a la nostra vila, fet que ens parla ja ben clarament de la seva vàlua. Ell mateix esmentava anecdòticament, cap a les darreries de la seva vida, que en tots els anys que portava a Vilafranca havia vist arribar més de trenta fotògrafs i cap no hi restà de manera fixa.

Adolf Lara s'establí a la vila pel seu compte, organitzà l'estudi al carrer del Coll i es va casar amb una vilafranquina. No coneixem la data exacta de la seva arribada però el 1901 en l'Exposició Comarcal de Productes Agraris, Industrials i Artístics organitzada per la Lliga Industrial i Comercial en el seu local del Palau Magarola, a la plaça de Sant Joan, Lara hi presentà diversos treballs fotogràfics (15) Ens agradaria suposar que hi ha una línia de continuïtat entre la tasca científica i divulgadora de Baltà de Cela i la vessant pràctica, magníficament representada per la llarga tasca professional d'Adolf Lara. Si fos certa la hipòtesi de Benach que el 1904 encara es publicava *La Fotografía práctica* no dubtaríem en creure que l'artista del carrer del Coll, amb aquell neguit per l'obra ben feta que sempre el caracteritzà, experimentava diverses propostes i suggeriments de la revista d'en Baltà. Tres quarts del mateix succeí si els impresos periòdics no van arribar al nou segle, res no ens fa dubtar que la perfecció de l'obra d'Adolf Lara, encara ben valorable avui, és tan fruit del seu neguit en la recerca d'un ideal artístic com de les noves investigacions i descobertes a nivell internacional que donava a conèixer aquella publicació.

Els primers anys de l'estada de Lara a Vilafranca no són pas fàcils fins que agafà anomenada i féu treballs de retocador per a Napoleoni, important fotògraf barceloní, aquesta era, certament, una de les tasques més delicades i laborioses però que ell

Retrat que, com tants altres que reposen encara en antigues calaixeres de molts indrets penedesencs, exemplifica prou bé les característiques de prodigiós detallisme de la tasca d'Adolf Lara.

feia de primera amb les seves grans qualitats de dibuixant. Tenia a casa seva un terrat amb una galeria per a fer les fotografies, aquesta sala mantenia totes les parets de vidre bisellat i també el sostre, gaudia de molt bona claror i un joc de cortinatges per a matisar-la. Impressionava els papers al terrat, amb llum solar. En un anexe hi tenia un petit laboratori amb un llumet vermell de gas. Les qualitats d'aquestes instal·lacions eren superiors a les que Baltà considerava escaients: "Dos partes principales podemos considerar en la fotografía: el sitio donde se retrata, o galería de cristales, y el cuarto oscuro, o sea donde tienen lugar las operaciones que necesitan verificarse fuera del contacto de la luz blanca. Por lo que a la galería de cristales, es conveniente que esté situada hacia el Norte, que tenga una anchura que no exceda de tres a cinco metros y que reciba suficiente cantidad de luz por encima y por una de sus paredes laterales; para lo cual conviene que ésta sea de cristales lo mismo que el techo; estos cristales han de tener un color ligeramente azulado y además en ciertas horas del día, en las que entraría exceso de luz, es necesario haya transparentes azules también que permitan regular la luz de la galeria que conviene sea lo más uniforme posible. Conocen los fotógrafos con el nombre de fondo la pared sobre la que se proyecta la persona que se va a retratar y es una especie de decoración sobre la cual tiene que destacarse el retrato." (16).

Era ben coneguda l'extraordinària cura que Adolf Lara tenia envers els productes bàsics a utilitzar, preparava tots els líquids amb matèries químiques importades d'Alemanya i deia que les de Barcelona eren de poca qualitat; sigui com vulgui, en esdevenir la primera baralla mundial va veure tallat el subministre de productes alemanys i va haver d'usar els d'una casa barcelonina que assegurà que eren de la millor espècie, en observar Lara que els resultats no eren tot el satisfactoris que ell pretenia reclamà a la productora, aquesta envià un tècnic per a veure que passava el qual digué que les realitzacions eren prou bones, llavors el vilafranquí exclamà indignat:

— Doncs per a mi encara no ho són pas...!

L'anècdota és ben representativa d'un caràcter perfeccionista i Lara afirmava que moltes fotografies es feien malbé per

deficiències dels productes utilitzats, les seves, amb més de cinquanta anys a l'esquena, encara conserven totes les qualitats del primer moment.

Era també un home molt meticulós en tots els seus treballs, la gent anava a casa seva a fer-se retratar, però si una foto no li semblava prou bé, encara que a la gent els complagués, els feia tornar a posar per a una nova imatge, llavors reconeixia que hi perdia cèntims però, com tot artista, la seva preocupació era l'obra ben feta. Un cop que tenia massa feina encarregà a una casa de Barcelona uns treballs fotogràfics, però els hagué de repetir perquè no li va agradar prou com havien quedat, decidí fer-ho sempre tot ell, encara que tingués molta feina, i oblidar els encàrrecs; també retocava personalment tots els seus originals. Una altra dimensió artística de Lara és l'elaboració de motllures amb dibuixos propis, d'allí feia els marcs amb guix i tela o paper. Presentem un retrat que exemplifica prou bé les característiques de prodigiós detallisme de la seva tasca, senzills elements de mobiliari clàssic acompanyen la sobrietat de la figura, a l'extrem superior l'escut d'Espanya acompanya la signatura de l'artista.

Arreu del Penedès hi podeu trobar fotografies de Lara encara que aquest sortia ben poc de l'estudi del carrer del Coll per anar a fer retrats, llavors exigia que un cotxe l'anés a buscar. Fou sempre un distingit exemple de tot un senyor de dites i de fets, era característica la seva figura amb una poblada barba, capell, capa i bastó. Tingué gran amistat amb Román de Saavedra que havia nascut a Algesires, la casa del poeta comunicava pels jardins del darrera amb la del fotògraf, ambdós tenien un caire senyorívol i feien unes bones xarrades als cafès de la rambla, sovint acompanyats de les seves filles.

No podem cloure aquest treball sense esmentar en Paco, continuador d'una línia de bons fotògrafs vilatans encetada per Lara. Abans de la guerra en Paco, que llavors vivia a les Cabanyes, tombava pels poblets de la rodalia amb un vell i empolsegat cotxe i un decorat al damunt, plantava aquest al mig de la plaça i feia retrats de noces o de primera comunió, ningú no sabia com però sempre apareixia en el moment precís i sense avisar-lo. S'instal.là a Vilafranca poc abans d'esclatar la baralla civil, però, al contrari

d'Adolf Lara, la seva tasca patiria ja la malura tecnològica dels nous temps.

NOTES

(1) VIDAL DE VALENCIANO, Cayetano. *Juguetes y travesuras. Los grandes inventos al alcance de los niños.* 2 Vol. Tomo segundo. Ilustrado con 40 grabados. Barcelona. J. Bastinos e hijo, editores. Boquería 47, San Honorato, 3, Baños Nuevos 1. 1874. L'exemplar existent a l'arxiu Pere Regull del Museu de Vilafranca té els dos volums relligats en un de sol.

(2) VIDAL. Ibid. Pàg. 230. Vol. II.

(3) VIDAL. Ibid. Vol II. Pàg. 240-241.

(4) BENACH I TORRENTS, Manuel *Els Vilafranquins del segle XX.* Vilafranca 1977. Pàg. 95.

(5) TRENS, Manuel. *Vilafranca Senyora Vila.* Pàg. 79.

(6) BENACH. Ibid. Pàg. 95.

(7) Vilafranca. Impremta de Pere Alagret 1891. Presentat a la col.lecció d'impresos vilafranquins de la I Exposició d'Art del Penedès, núm. 41 del catàleg. Es mostrà també el volum d'observacions metereològiques del 1892 amb el núm. 45 del catàleg.

(8) Indica sols el nombre de dies, sense especificar quins.

(9) La numeració de les pàgines no és independent en cada número de la publicació, sinó correlativa de gener a desembre.

(10) Josep Comas i Solà (Barcelona 1868-1937) Astrònom, llicenciat en ciències físico-matemàtiques, dirigí la secció astronòmica de l'observatori Fabra del 1904 al 1937. (Heribert Barrera. Gran Enciclopèdia Catalana. Vol. 5. Pàg. 375).

(11) Josep Estalella afirmà que des del 1888, en que situa l'inici de les activitats de l'observatori d'en Baltà, fins el 1926 en que ell escrivia, la línia d'observacions: Baltà-Alagret-Enològica no s'havia arribat a trencar mai *(Avant-projecte d'uns estudis penedesencs,* al volum *L'Obra dispersa del Dr. Estalella.* Pàg. 73).

(12) Un exemplar d'aquest any formà part de la mostra de periòdics vilafranquins de la I Exposició d'Art del Penedès amb el núm. 8 del catàleg.

(13) BENACH. Ibid. Pàg. 95.

(14) BENACH I TORRENTS, Manuel *L'antic carrer dels Ferrers i els seus personatges.* Vilafranca 1980. Pàg. 11.

(15) BENACH. *Els Vilafranquins...* Pàg. 224.

(16) *La Fotografía Práctica,* núm. 4. Octubre 1893.